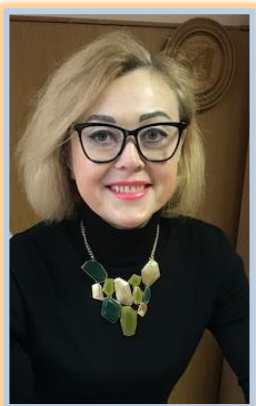

УЧИТЕЛЮ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВО»

Ірина СОРОКА,

*методист відділу виховної роботи та позашкільної освіти
Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної
освіти імені К. Д. Ушинського*

**МИСТЕЦЬКИЙ ВОРКШОП:
ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО
КУРСУ «МИСТЕЦТВО» В УМОВАХ
НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

Нова українська школа – це ключова реформа Міністерства освіти і науки України, яка в 2022-2023 навчальному році активно впроваджується в базовій школі. Учні 5-х класів усіх закладів загальної середньої освіти почали навчатись за новим Державним стандартом базової середньої освіти

Процес реформування освіти безпосередньо стосується мистецької освіти, яка виокремлена в самостійну галузь і об'єднує освоєння здобувачами освіти кількох предметних сфер (за видами мистецтва), що закріплено в документах Нової української школи. Програма з інтегрованого курсу «Мистецтво» репрезентує поєднання різних видів мистецтв: домінантних (музичне мистецтво та образотворче мистецтво) та синтетичних мистецтв (театр, хореографія, графіка, скульптура, архітектура, цирк, кіно, мультиплікація). Домінантні види мистецтв мають як спільні, так і відмінні риси. Тому вчителі повинні ознайомити учнів з їх індивідуальністю (виокремлюючи розбіжності між ними й характерними рисами, які притаманні тільки цьому виду мистецтва) та єдністю (через знаходження спільних рис та характеристик).

Зазначений курс може викладати як один, так і два вчителі. Якщо працюватиме два вчителі, то вони мають співпрацювати в команді, узгоджуючи планування своїх уроків. Обговорювати всі нюанси пов'язані з ознайомленням з модельною програмою, складанням календарних планів, узгодженням теми занять, їх інтеграції, обговоренням оцінювання результатів досягнень учнів і багато інших питань, пов'язаних з викладанням інтегрованого курсу. Теми уроків з інтегрованого курсу «Мистецтво» повинні будуватися синхронно, доповнюючи одна одну. Вчителі повинні постійно підсумовувати та аналізувати розуміння сприйняття відповідної теми, ділитися напрацюваннями, ідеями, формулювати та узгоджувати спільну мету уроку, моделювати схему уроку, обговорювати музичний та візуальний матеріал, впроваджувати проєкти, дискутувати, вирішувати нагальні питання. Взаємодія вчителів повинна бути вдало організованою для успішного досягнення мети і цілей інтегрованого курсу.

Завжди перехід від початкової школи до середньої є найбільш стресовим для школярів. Це одна з найбільш педагогічно складних проблем, а період адаптації у 5-му класі – один з найважчих періодів шкільного життя. Змінюються умови навчання, з'являється класний керівник та вчителі з різних предметів. Тому в перші дні навчання в учнів спостерігається низький рівень працездатності та уваги. Діти чекають завжди на краще, відкривається новий рівень самоусвідомлення. Але гармонійне мистецьке середовище дуже допомагає учням у період адаптації, впливає на духовне становлення особистості. Користь уроків музичного та образотворчого мистецтв у цей період дуже

велика. На наших уроках діти розслабляються, почувають себе емоційно захищеними, в них підіймається настрій та самооцінка. Тому потрібно намагатися створювати комфортні умови для навчання та розвитку учнів, намагатися разом формувати згуртований творчий колектив, застосовувати різноманітні форми діяльності, які б допомагали розкриттю індивідуальності кожного учня, сприяли покращенню навчання та поведінки дитини. Учителям варто звернути увагу на те, що до Нової української школи в 5 класи прийшли зовсім інші діти. Вони навчені працювати по-іншому: у мінігрупах, в команді, вільно висловлювати свої думки, аргументувати, заперечувати, критично мислити й сміливо приймати рішення, вирішувати проблеми, вони вміють обґрунтувати власну позицію. Діти, що навчаються в нових класах НУШ, згуртовані та вміють співпрацювати один з одним.

Учителі України мають досвід упровадження дистанційного навчання в школах за два роки пандемії COVID-19. Зараз стоїть питання про організацію роботи в новому форматі з дітьми, частина яких перебуває вдома, у своїх містах, ще частина – в інших містах, чи не має доступу до інтернету або світла, і ще одна частина дітей знаходиться за кордоном. Рішення про те, в якому форматі працюватиме навчальний заклад, віддали на розсуд керівників шкіл та батьків. Але, який би формат навчання не обрали заклади освіти України, залишається незмінним, що вони мають велику самостійність у виборі модельних навчальних програм.

У мистецькій освітній галузі запропоновано п'ять модельних навчальних програм для закладів загальної середньої освіти:

- Модельна навчальна програма «Мистецтво 5-6 класи» (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти (авт. Комаровська О.А., Лемешева Н.А.);
- Модельна навчальна програма «Мистецтво 5-6 класи» (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти (авт. Кондратова Л.Г.);
- Модельна навчальна програма «Мистецтво 5-6 класи» (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти (авт. Масол Л.М., Просіна О.В.);
- Модельна навчальна програма «Мистецтво 5-6 класи» (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти (авт. Івасюк О.М., Комаровська О.А., Кізілова Г.О., Лемешева Н.А., Лобова О.В., Назар Л.Й., Чужинова І.Ю., Шулько О.А.);
- Модельна навчальна програма «Драматургія і театр. 5-6 клас» (міжгалузевий інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти (авт. Старагіна І.П., Чужинова І.Ю., Івасюк О.М.). Цей міжгалузевий курс може впроваджуватися в закладі освіти одночасно з інтегрованим курсом «Мистецтво», а не замість нього. Курс розроблений для більш детального ознайомлення учнів з одним із видів мистецтва – театральним мистецтвом, яке передбачає широкі міжпредметні зв'язки з іншими галузями.

Учителі 5-х класів можуть розробити власні навчальні програми, створивши їх на основі модельних навчальних програм, де зазначено кількість годин, яка необхідна на провадження послідовності досягнення результатів навчання учнів з інтегрованого курсу, їхнього змісту та видів навчальної діяльності учнів. Або навчальні програми, затверджені педагогічною радою, що містять опис результатів навчання учнів з інтегрованого курсу в обсязі не меншому, ніж встановлено відповідними модельними навчальними програмами із зазначенням кількості годин, необхідної для навантаження послідовності досягнення результатів навчання учнів з інтегрованого курсу, їхнього змісту та видів навчальної діяльності учнів.

Вищезазначені модельні навчальні програми стали підґрунтям для створення підручників. Але на жаль в умовах війни друк підручників неможливий. Тому видавці запропонували надати закладам освіти електронну версію підручників із цифровими об'єктами та іншими рішеннями для забезпечення інтерактивної взаємодії учнів.

Вимогою сьогодення стає апробація і упровадження інноваційних освітніх технологій в освітній процес.

Перший адаптаційний цикл базової середньої освіти в мистецькій освітній галузі в 5 класах базується на діяльнісному, компетентнісному, інтегративному та особистісно орієнтованому підходах у навчанні. Вони надають можливість набути мистецького досвіду й опанувати основні види мистецтва (музичне, образотворче) та синтетичних мистецтв. При домінантному вивченні музичного та образотворчого мистецтв провідними видами діяльності на уроках є мистецька грамотність, мистецька діяльність та мистецька комунікація, під час роботи над якими відбувається формування та розвиток предметних мистецьких компетентностей.

У Новій українській школі приділяється велика увага розвитку творчості (креативності), ірраціонального мислення. Коли ми говоримо про сучасну людину, яка має бути креативною, гнучкою, вміти нестандартно вирішувати поставлені завдання, то розуміємо, що для розвитку цих умінь необхідно застосовувати ірраціональне мислення. Тому на уроках з інтегрованого курсу «Мистецтво» в Новій українській школі ми повинні формувати ірраціональне мислення учнів, щоб вони вчилися мислити художніми образами, розвивали фантазію, почуттєву сферу та на практиці в будь-якій сфері діяльності, проявляли творчість та гнучкість.

Заняття з інтегрованого курсу «Мистецтво» забезпечують розвиток емоційного інтелекту, наскрізних умінь особистості, які необхідні їй упродовж життя (Закон України «Про освіту», стаття 12), якостей, які активно розвиваються в процесі таких видів мистецької діяльності як спів, малювання, сприймання творів мистецтва для розуміння їх впливу на людину, гра на дитячих музичних інструментах, імпровізація, інсценізація.

Розвиток емоційного інтелекту здійснюється впродовж усього періоду навчання з використанням на уроках з мистецьких дисциплін відповідних методів: арт-педагогічні методи, фасилітована дискусія, аналогії, вправи на релаксацію, візуалізацію, порівняння тощо. Набуття учнями предметних компетентностей з мистецтва сприятиме розвитку емоційного інтелекту, дасть можливість учням розуміти свої та чужі емоції, сформує вміння знаходити засоби для управління емоціями. У процесі розвитку емоційного інтелекту дуже важливим є застосування інтерактивних технологій: колективного групового навчання (мозковий штурм, «Ажурна пилка»); кооперативного навчання (робота в парах, ротаційні (змінювані) трійки, два-чотири-всі разом, робота в малих групах); технологій ситуативного моделювання (рольова гра, інсценізація); технологій опрацювання дискусійних питань («Метод прес», «Займи позицію», дискусія, дебати). Застосування інтерактивних технологій на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» є запорукою оптимізації процесу навчання, допоможе встановити партнерські стосунки між учнями і вчителем та активно сприятиме розвитку емоційного інтелекту.

Інноваційна організація пізнавальної та практичної мистецької діяльності учнів може здійснюватися шляхом використання нестандартних форм навчання: діалог, дискусія, «скарбничка почуттів», методика незакінченого речення, визначення тематики мінітворів, складання тезаурусу мудрих думок, «щоденника мистецьких вражень», складання «словничка почуттів музичних (образотворчих) творів» тощо; методів художнього виконання: сенектики, художньо-творчих аналогій, навчально-критичного вираження вживання в естетичний об'єкт; прийомів створення яскравих образно-наочних уявлень: ситуацій успіхів, взаємодопомоги, спонукання до пошуку альтернативного рішення, полімодального уявлення естетичної інформації: музичних люстерок, пластичного моделювання, зорової стимуляції, синкретичного занурювання в художній образ.

Під час інтерактивного навчання процес відбувається за умов постійної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання: колективне, групове, де учитель і учень є рівноправними суб'єктами навчання, а вчитель виступає в ролі організатора навчання, лідера групи.

Одним із векторів упровадження інноваційної діяльності в навчальному закладі освіти є застосування нетрадиційного типу уроку:

«Перевернений» урок – це урок, який інвертує традиційні методи викладання: подача матеріалу проходить за межами школи, а домашня робота перенесена на урок. Це не просто зміна навчальної послідовності. Такий урок передбачає зміну власних педагогічних прийомів.

Безперечною вимогою часу є формування в здобувачів освіти медіаграмотності. Інфомедійна грамотність розглядається як комплекс знань, умінь та навичок, які можна і треба розвивати не окремим предметом, а в межах кожного предмета і будь-якої теми. Це розвиток уміння працювати з джерелами та першоджерелами інформації, вміння ефективно шукати та перевіряти інформацію.

Педагогічний досвід показує, що використання інформаційних технологій на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» сприяє всебічному та гармонійному розвитку особистості дитини, розвитку її творчих здібностей.

На уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» гармонійно поєднуються знання комп'ютерної грамотності з музичним мистецтвом, образотворчим мистецтвом, літературою. У результаті цього поєднання створюються унікальні творчі напрями: комп'ютерний малюнок, живопис, графіка, декоративний дизайн тощо. Використання в процесі навчання методу проєктів допомагає розкрити процес створення учнем творчої роботи від задуму до втілення. Таким чином можна побудувати нестандартні уроки: урок-мандрівку, малювання в уяві образів, навіяних музикою, або розповіддю вчителя, виконання композицій з імпровізуванням, формою, об'ємом, трансформацією кольору, тону, графічного ритму.

На уроках у 5 класах інтегрованого курсу «Мистецтво» можна використовувати програми, які допоможуть учителю в досягненні цілей та мети уроку. Опрацювання учнями різноманітної мистецької інформації через Інтернет стає поширеним напрямом у розвитку їх пізнавального інтересу до мистецтва, а також однією з форм вивчення світового мистецтва. Використання інформаційних технологій сприяє закріпленню інтегрованих знань, які надихають учителя на створення власного творчого доробку, дозволяють контролювати художньо-творчий розвиток учнів, допомагає формувати спеціалізовані знання в процесі виховання особистості, реалізувати можливості сучасних засобів навчання.

Медіатехнології містять якісно нові можливості для навчання і розвитку учнів, формування в них культури спілкування, творчих комунікативних здібностей, критичного мислення, вміння інтерпретації, аналізу та оцінки інформації, навчання різним формам самовираження за допомогою комп'ютера.

Уроки інтегрованого курсу «Мистецтво» передбачають творче ставлення вчителя до змісту та технологій навчання, добору освітнього мистецького матеріалу: кожен педагог має можливість обирати мистецькі твори для сприймання та виконання учнями, орієнтуючись на критерії їхньої високої художньої якості, тематику, цікавість для учнів та відповідність їхньому віку.

Учитель самостійно визначає обсяг годин на вивчення окремої теми навчальної програми, за необхідності має право змінювати порядок вивчення тем у межах навчального року. Він має можливість обирати мистецькі твори для сприймання та співу, орієнтуючись на навчальну тематику й критерій їх високої художньої якості, а також розробляти художньо-практичні й ігрові завдання для учнів, враховуючи програмні вимоги, мету уроку, дбаючи про цілісну драматургію уроку. В період воєнної агресії росії проти України необхідно вилучити з використання в освітньому процесі твори російських та білоруських митців. Вивільнений навчальний час доцільно використати на ознайомлення учнів з творами регіональних українських митців та творами українського народного мистецтва.

Залучаючи учнів до різноманітних видів мистецької діяльності на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво», потрібно вчити дітей правильному естетичному оцінюванню навколишньої дійсності, творів мистецтва та пізнання особливостей власного «Я» (самооцінювання), особливо під час вивчення української національної мистецької спадщини.

У процесі опанування школярами українського народного мистецтва ми маємо навчати їх цінувати прекрасне, виховуючи патріотизм, повагу до своєї культури, традицій, до української мови, пісні, народної музики, творів декоративно-прикладного мистецтва та живопису і традицій нашої Батьківщини, формувати в учнів культурну самосвідомість: здатність розуміння ролі культури у формуванні способу мислення і поведінки людей, шанобливого, толерантного ставлення до культурних надбань нашого народу.

Пропонуємо план роботи над твором українського народного мистецтва:

1. опора на основні структурні компоненти самосвідомості;
2. засвоєння учнями історії виникнення творів;
3. інтонаційний аналіз музичних творів, аналіз технік та засобів художньої виразності в декоративно-прикладному мистецтві та живописі, образний аналіз творів;
4. виявлення специфічних національних ладових та гармонійних особливостей музичної мови твору, специфічних технік виконання народних митців, засобів художньої виразності в жанрах живопису, декоративно-прикладного мистецтва;
5. розвиток здатності учнів до ідентифікації з музичним та художнім образом, геросм;
6. зв'язок з іншими видами мистецтва;
7. спрямованість на емоційне сприйняття та засвоєння національної культури, використання естетичних категорій в оцінці національного музичного мистецтва, національного декоративно-прикладного мистецтва та живопису;
8. розвиток основних сфер прояву національної самосвідомості засобами народної музики, різних видів народного декоративного мистецтва та образотворчого фольклору.

Під час вивчення творів української народної спадщини на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» слід звернути увагу учнів на відображення різноманітних аспектів дійсності та людської діяльності, які здатні за своєю природою потужно естетично впливати на особистість дитини. Завдання, які стоять перед учителем під час вивчення творів українських митців:

1. шляхом впровадження в педагогічний процес творчої спадщини українських композиторів, художників, народних митців сприяти відновленню та активізації інтересу учнів до національного мистецтва;
2. відбирати твори з позиції історичної та ідейно-художньої цінності, враховуючи їхній виховний потенціал та актуальність для сьогодення;
3. у процесі відбору мистецького матеріалу брати до уваги вікові та індивідуально-психологічні особливості дітей;
4. розвивати в школярів навички естетичного оцінювання творів мистецтва;
5. сприяти розвитку почуття етнічної ідентичності через сприйняття та емоційне переживання національного музичного або національного художнього мистецтва як на уроках, так і в позаурочний час;
6. розвивати самооцінку учня шляхом ототожнення себе із художніми образами та героями творів;
7. за допомогою відібраного матеріалу (музично-пісенного репертуару, творів народної інструментальної музики, творів митців декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва України) ознайомлювати учнів зі звичаями та традиціями рідного народу, його історією, сприяти появі зацікавленості до історичного минулого своєї Батьківщини;
8. стимулювати любов та повагу школярів до рідної мови через професійний аналіз єдності поетичного та музичного образів, поетичного та художнього образів, залучення

учнів до процесу вивчення та виконання пісні, інструментальної музики, виготовлення творчих робіт та проєктів;

9. будити творчу уяву учнів та здатність оцінювати себе як представника своєї нації, створюючи в них нові чи відроджуючи «забуті» інтонаційні та художньо-образні стереотипи;

10. виховувати в школярів почуття гордості за свою Батьківщину, її історичне минуле, духовні здобутки своєї нації, вчити естетично адекватно (на рівні трьох сфер – інтелектуальній, чуттєво-емоційній та дієво-вольовій) сприймати та оцінювати твори мистецтва як на уроках, так і в позаурочний час.

У процесі формування національної самосвідомості засобами національного музичного мистецтва та засобами національного художнього мистецтва вчителям на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» в Новій українській школі слід звернути увагу не тільки на розкриття творчої спадщини композитора, живописця чи народного митця, але й знайомити учнів з обставинами його життя, історичним середовищем в якому жив і творив митець. Адже знання особистості автора, його біографії, творчості, самого процесу творіння висвітлюють той чи інший твір та здатні поглибити його розуміння. Саме тому важливим напрямом у процесі формування національної самосвідомості школярів на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» є налагодження міжпредметних зв'язків з іншими навчальними дисциплінами, зокрема з українською літературою та історією. Краєзнавство різнобічно вивчає рідний край, малу Батьківщину історично, етнографічно, географічно.

Сьогодні, коли перед школою стоїть завдання розвивати творчу особистість, здатну критично мислити, навчання має бути підпорядковане не лише повідомленню програмового матеріалу та перевірці знань, а швидше виявленню досвіду учнів, їх позиції стосовно різних проблем. Освітній процес повинен стати розвивальним, а не інформативним. Лише уроків інтегрованого курсу «Мистецтво» недостатньо для того, щоб дитина осягнула чарівний світ мистецтва. Шкільна програма враховує вікові особливості учнів, включає перелік творів та завдань, однак учням на уроках не завжди цікаво. На мою думку, щоб заохотити їх до навчання, одним із оптимальних засобів розв'язання цієї проблеми є інтеграція курсу з іншими предметами. Для цього педагогу знадобиться трохи фантазії та бажання зробити уроки захоплюючими та цікавими.

Застосування інтегративних технологій на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» є абсолютно органічним. Музичне мистецтво та образотворче мистецтво легко інтегруються з літературою, трудовим навчанням і навіть з географією, іноземними мовами, історією, математикою, хімією, фізичною культурою та іншими дисциплінами.

Використання інтегративних технологій на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» є дуже важливим та актуальним тому, що твори мистецтва неможливо вивчити без знань з історії, мови, літератури й інших предметів. Важливо шукати нові форми і методи реалізації теми.

Суть навчання щодо використання інтегративних технологій полягає в тому, що це така будова навчального процесу, в якому:

- окремі розділи тісно поєднані;
- можливості такого поєднання використовуються максимально.

Слід пам'ятати, що використання міжпредметних зв'язків – це не поєднання, а взаємопроникнення двох або більше предметів. Це не просто поєднання частин, а об'єднання їх у єдине ціле на основі спільного підходу.

Переваги навчання з використанням міжпредметних зв'язків:

- відбувається поживлення навчального процесу;
- відбувається економія навчального часу;
- відбувається запобігання перевтоми школярів.

Структура таких уроків може бути різноманітною. Усе залежить від мети, завдань, змісту уроків, способів діяльності. Використання на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» міжпредметних зв'язків забезпечується сукупністю традиційних та інноваційних форм та педагогічних технологій.

Одним зі способів реалізації трансдисциплінарної інтеграції є STEAM-освіта. «STEAM-освіта» – це новий підхід, метод в освіті, який ґрунтується на комплексному опануванні інноваційних технологій. Вона охоплює природничі науки (S), технології (T), інженерінг (E), мистецтво (A) та математику (M). Завдяки STEAM-освіті діти вивчають предмет у грі. Її часто називають «навчанням навпаки»: спочатку – гра (придумування та майстрування), а потім – у процесі діяльності опанування теорії та нових знань.

Використання STEAM-освіти на практиці – це можливість навчити учнів мислити та знаходити необхідну інформацію, вирішувати складні завдання, приймати рішення, організовувати співпрацю з іншими учнями та вчителем. Учні вчать створювати ідеї та впроваджувати їх у життя, презентувати результати власних досягнень. Упровадження STEAM-освіти на ранніх етапах навчання буде сприяти їх творчому та інтелектуальному розвитку, навчить організовувати та контролювати власні проекти, тим самим гарантуючи гармонійний розвиток особистості, що відповідає вимогам сучасності.

Сьогодні основна функція вчителя Нової української школи – бути не тільки джерелом знань, а і вміти організувати процес пізнання, створити таку атмосферу в класі, коли не можливо не вчитися. І тому сучасні вчителі змінюють власну свідомість, змінюють свої підходи до викладання, проявляють себе як творчу, креативну людину – інноватора. Сучасний учитель виступає не в ролі наставника та джерела знань, а в ролі коуча, фасилітатора, тьютора, модератора та новатора в індивідуальній освітній траєкторії дитини.

В освіті з'являються нові напрями. А завдання вчителя – приймати виклики сучасності та змінюватися самому. Сучасний учитель виходить за межі професійної «інформаційної бульбашки», і це спонукає його до самоосвіти. В результаті чого відбувається формування його професійних компетентностей. Нові вимоги до вчителя викладені в професійному стандарті, що ухвалений Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства в грудні 2020 року. Професійний стандарт вчителя – це документ, що чітко пояснює, яким має бути сучасний учитель, якими загальними та професійними компетентностями він має володіти, а також які етапи формування цих компетентностей він пройде.

Постає питання: самоосвіта вчителя... чи потрібна вона? Спонування, планування, контролювання й стимулювання – усе це допомагає вчителям школи долучитися до процесу самоосвіти, а для деякого стає навіть способом життя. **Самоосвіта** вчителя Нової української школи є основною формою підвищення педагогічної компетентності, яка складається з удосконалення знань та узагальнення педагогічного досвіду шляхом цілеспрямованої самоосвітньої роботи.

Сьогодні важливо зрозуміти, що вчитися потрібно протягом усього життя. Майбутнє розвитку мистецької освіти в закладі загальної середньої освіти – за мотивованими, компетентними вчителями. Можна підготувати нові стандарти, скласти нові програми та написати сучасні підручники, але без гарно підготовленого та вмотивованого вчителя не можна оновити процес викладання інтегрованого курсу «Мистецтво» в Новій українській школі.

Література

1. Державний стандарт базової середньої освіти від 30 вересня 2020 р., № 898.
2. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році. 5 клас. Мистецька освітня галузь.